

کانت و فلسفه‌ی علم

از نیوتن تا آینشتاین

مجموعه‌ی مقالات

ساکل فریدمن

انتخاب و ترجمه

سعید جعفری

انتشارات بهار

سرشناسه	فریدمن، مایکل Friedman, Michael
عنوان و نام پدید آور	کانت و فلسفه‌ی علم (از نیوتن تا آشتاین): مجموعه مقالات مایکل فریدمن / انتخاب و ترجمه سعید جعفری.
مشخصات نشر	تهران، نیلوفر، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۴۱۴ ص.
شابک	978-964-448-656-2
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت:	کتاب حاضر ترجمه‌ای از گزیده مقالات مایکل فریدمن است.
موضوع	فریدمن، مایکل - مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	کانت، ایمانوئل، ۱۷۲۴-۱۸۰۴ م. - فلسفه
موضوع	علوم - فلسفه - مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	فلسفه - مقاله‌ها و خطابه‌ها
شناسه فروده	جعفری، سعید، ۱۳۳۳ - ، گردآورنده، مترجم
رده‌بندی کنگره	۱۳۳ ک ۴ ف / ۳ / ۱۷۵ Q
رده‌بندی دیویی	۱:
شماره کتابشناسی	۴-۳۷۲

انتشارات بهان خيابان انقلاب، خيابان دانشگاه، تلفن: ۶۶۴۶۱۱۱۷

مایکل فریدمن

کانت و فلسفه‌ی علم

از نیوتن تا آشتاین

انتخاب و ترجمه: سعید جعفری

نسخه پرداز: حمیدرضا قنبری

حروفچینی: شبستری

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴

چاپ دیبا

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

همه حقوق محفوظ است.

فروش اینترنتی: www.behanbook.ir

فهرست

۷	درباره‌ی ترجمه‌ی حاضر
۹	درباره‌ی نویسنده
۱۳	نیوتن و کانت در باب فضای مطلق: الاهیات تا فلسفه‌ی استعلائی
۴۷	علیت: کانت و هیوم
۱۳۱	فلسفه‌ی ارنست کاسیرر
۱۵۹	ارنست کاسیرر و فلسفه‌ی علم
۱۸۷	کارنپ و کواین: بازتاب‌های کانت و هیوم در سده‌ی بیستم
۲۳۵	کیون و تجربه‌باوری منطقی
۲۷۵	فلسفه‌ی علمی و بویایی خرد
۳۰۷	کانت، کیون و عقلانیت علمی
۳۴۱	رویکردی نو در تاریخ و فلسفه‌ی علم
۳۶۷	تبیین و فهم علمی
۳۹۱	آینشتاین، کانت و ساختارهای پیشینی

درباره‌ی ترجمه‌ی حاضر

این مجرعه گزیده‌ای است از مقالات فریدمن که به دوره‌ای از تاریخ و فلسفه‌ی علم، که از لیوتن آغاز و به آینشتاین خاتمه می‌یابد، مربوط می‌شود. آنچه در این رشت، مقالات چه‌بسا موجب ملال خاطر خواننده شود تکرار یک مطلب، و گاه تکرار بی‌کم‌وکاست آن، است. اما، در این زمینه، به دو نکته باید توجه داشت نخست آنکه هر مقاله استقلال خود را داراست و در هر یک نویسنده مبحث تازه‌ای را بررسی می‌کند و دوم آنکه، فریدمن اصولاً مطالب خود را بیشتر در قالب مقاله عرضه می‌کند تا به صورت کتاب، به طوری که همین تکرار مطالب حتی، مثلاً، در کتاب مفصل «بازنگری پوزیتیویسم منطقی»^۱ او نیز به چشم می‌خورد.

درباره‌ی نویسنده

مایکل فریدمن، استاد فلسفه‌ی دانشگاه استنفورد، با دیدگاهی نوکانتی به مسائل فلسفه‌ی علم می‌نگرد. اهمیت دستگاه کانتی در نظر فریدمن تا بدان حد است که هسته‌ی بنیادی مباحث زیربنایی فلسفه‌ی قرن بیستم را همگی، به نحوی از انحاء، به این دستگاه مرتبط می‌داند.^۱

در خصوص فلسفه‌ی علم، فریدمن معتقد است بعد از همه‌ی انقلاب‌های علمی، که با هر یک از آن‌ها مبانی علوم دقیقه به لرزه افتاده‌اند، آنچه هنوز پابرجا به جای مانده، نگرشی است بازنگری شده از مفهوم پیشینی کانت، متنها در شکل نسبی شده و تاریخمند آن. در این زمینه، مدعای او در باب هندسه‌ی نسبیت عام بسیار قابل توجه است: «قانون من احتجاج برای این مدعاست که، در واقع امر، هندسه باز هم به معنایی و به نوعی، پیشینی ترکیبی از کار درمی‌آید».^۲ به نظر فریدمن، در خصوص این‌ها، پیشینی

۱. ر.ک. فریدمن:

Carnap, Cassirer, and Heidegger. *The Davos Disputation and Twentieth Century Philosophy*; European Journal of Philosophy 10:3 ISSN 0966-8373 pp. 263-274

۲. ر.ک. به مقاله‌ی فلسفه‌ی علمی و پویایی خرد و آینشتاین، کانت و ساخت‌های پیشینی در رشته مقالات حاضر.

نسبی شده و تاریخ‌مند، یعنی هسته‌ی آنچه او «پویایی خرد» می‌نامد، سخنی به قطع و یقین نمی‌توان گفت.

به اعتقاد او، باید حوزه‌ی فلسفه‌ی علم ماهیتاً تاریخ‌نگرانه باشد و نمی‌توان آن را به یکی از دقایق‌اش، مثلاً منطق، فروکاست - آنچنان‌که مثلاً در کارنپ می‌بینیم. به علاوه، این تاریخ‌نگری شامل دوروند مستقل، ولی در حال درهم تنیده است. یکی تاریخ علوم دقیقه، و دیگری تاریخ فلسفه علم. «تاریخ‌محوری پی‌گیرانه» اصطلاحی است که او و هم‌فکرانش (از جمله، آلن ریچاردسون^۲)، برای پژوهش در تعامل این دوروند، به کار می‌برند. فریدمن تاریخ‌باوری پی‌گیرانه را، در بُعد فلسفه‌ی علم، از کانت شروع می‌کند و از خلال فلسفه‌ی کاسیرر^۳، تجربه‌باوری منطقی، و کارهای تامس کیون^۴، تا چشم‌انداز فلسفه‌ی علم پس از کیون ادامه می‌دهد. به موازات این تاریخ، روند تحولات علمی را، عمدتاً، از نیوتن تا آینشتاین بحث و بررسی می‌کند. از نظر او، فقط با این نگرش می‌توان بر بحران عقلانیتی که گریبانگیر حوزه‌ی علم شده است فائق آمد، و رخنه‌های عقلی‌ای را که در این میدان اندیش، سرریزه بعد از کیون، و از رهگذر کارهای خود کیون، پدید آمده است برطرف کرد، و در عین حال، شکاف موجود میان فلسفه‌ی تحلیلی و قاره‌ای را، که آثار از به اوایل قرن بیستم برمی‌گردد، پر کرد. البته بنابر دیدگاه نوکانتی فریدمن، کوشش برای از میان برداشتن این گسست‌ها، یا «دفاع از عقلانیت علمی»، نه در سطح «هستی‌شناسی»، بلکه در سطح «معرفت‌شناسی» صورت می‌گیرد. از این نظر و برخی جوانب دیگر، تأثیر کاسیرر بر فریدمن بسیار زیاد است:

1. relentless historicism

2. Alan Richardson

3. Ernest Cassirer

4. Thomas Kuhn

با این حال، در رهیافت فلسفی کاسیرر، دست‌کم جنبه‌ای هست که به گمان من، ارتباط زیادی با تنگنای فلسفی عصر ما دارد: یعنی اشتیاق او به ایجاد اتحاد میان جهت‌گیری‌های علمی و جهت‌گیری‌های کلی‌تر «فرهنگی» در فلسفه (دربزرگرفتن توأم علوم طبیعی^۱ و علوم انسانی^۲)، و مهم‌تر از این امر، روش خاص او در پیگیری این هدف است. زیرا، اساس رهیافت کاسیرر، برای ساخت یک جهت‌گیری نوین فلسفی که چاره‌ساز مسائل و تنگناهای فلسفی عصر باشد، بهره‌گیری از پیچیده‌ترین و جامع‌ترین ذخایر تاریخ تفکر مفهوم‌ساز (و به این ترتیب، ذخایری از پارادایم‌های کلی‌تر علوم فرهنگی) بوده است. منظور کاسیرر بالاخص این بود که یک رشد مفهومی‌سازی را، هم در علوم مدرن و هم در فلسفه‌ی مدرن، توأم با تعاملات میان آن‌ها – ردیابی کند؛ و این کار را هم در چارچوب تفسیری تاریخ‌محور (و از این نظر، در حد تفسیری هگلی) از یک نظریه‌ی عمدتاً کلاسیک، در باب کلی‌ترین صورت‌ها و مقوله‌های اندیشه‌ی انسان، صورت داد. پس، او این رهیافت را در فلسفه‌ی صورت‌های نمادین تعمیم و بسط داد تا آنچه شاید بتوان تاریخ مفاهیم فرهنگ انسانی از هر نوع ناامید به صورت یک کل واحد درآید. حال، به طوری که گفتم، همین آخرین گام است که به نظر من پذیرفتنی نمی‌آید. اما، معتقدم که رهیافت نخست او، که به نحوه‌ی در باب تفکر علمی – ممثل است، در وضعیت فعلی فلسفه‌ی علم و معرفت‌شناسی علمی ما – یعنی دوران مابعد تجربه‌باوری منطقی و مابعد کیونی – بسیار پذیرفتنی است.^۳

فهرستی از کتاب‌های فریدمن به شرح زیر است:

1. Naturwissenschaften 2. Geisteswissenschaften
3. Michael Friedman. *Carnap, and Heidegger: The Davos Disputation and Twentieth Philosophy*. European Journal of Philosophy 10: 3 ISSN 0966-8373 pp. 263-274, Blackwell Publishers Ltd 2002.

- Foundations of Space-Time Theories: Relativistic Physics and the Philosophy of Science (1983)
مبانی نظریه‌های فضا-زمان: علم فیزیک نسبیتی و فلسفه‌ی علم (۱۹۸۳)
- Kant and the Exact Sciences (1992)
کانت و علم دقیقه (۱۹۹۲)
- Reconsidering Logical Positivism (1999)
بازنگری تجربه‌گرای منطقی (۱۹۹۹)
- A Parting of the Ways: Carnap, Cassirer, and Heidegger (2000)
جدایی راه‌ها: کارناب، کاسیرر، و هایدگر (۲۰۰۰)
- Dynamics of Reason: The 1999 Kant Lecture at Stanford University (2001)
پویایی خرد:
- The Kantian in Nineteenth-Century Science (2006)
علم سده‌ی نوزدهم و کانتی‌ها